

PARADOXY CIVILIZACE A VZTAHY MEZI LIDMI

Ing. ABADI WOLDEKIRO

PARADOXY CIVILIZACE A LIDSKÉ VZTAHY

Celou tuto problematiku bych chtěl uvést a zpracovat na bázi mých vlastních zkušeností a zážitků celého mého dosavadního života ve dvou společensky a kulturně zcela odlišných zemích – v mé domovině v Etiopii, kde jsem žil až do doby, kdy jsem odjel studovat do tehdejšího Československa.

Na etiopském venkově, odkud pocházím, znal jeden člověk druhého, každý každému pomáhal, i když jen málokdo byl vzdělaný. Společně všichni slavili svátky, radují se při narození dětí, spolu truchlí při úmrtích.

Ve velkých městech dochází k odcizování lidí navzájem, soused nezná souseda, všichni pracují jen pro peníze, ne pro sebe nebo pro společné blaho. Lidé se potkávají na ulicích, chodbách domů, ale jsou anonymní, nikdo se nezajímá o to, jestli obyvatel vedlejšího bytu, či domu má problémy, starosti nebo se raduje. Staří a nemocní, opuštění a bezmocní jsou odkázáni na sociální pomoc organizovanou státem nebo humanitárními organizacemi. Tyto instituce však ne vždy fungují tak, aby byly uspokojeny základní potřeby zmíněných sociálních skupin.

V takzvaném civilizovaném světě, kde je na výši vzdělání a k dispozici nejnovější vod poznatky a technologie, které mají lidem usnadnit život a komunikaci navzájem, paradoxně způsobují odcizování a uzavírání se do sebe u jednotlivých skupin lidí.

Mnoho lidí bydlí společně ve velkých městských aglomeracích, které se skládají z mnohaposchodových budov, ale – opět paradoxně – nikdo nikoho nezná. Lidé se potkají ve výtahu, při venčení psa, ale nikdo o nikom nic neví. Pozdraví se, ale nezajímají se o nic, co se jich bezprostředně netýká.

Paradoxy každodenního života se týkají bydlení – mnoho budov, mnoho bytů, stejně tak mnoho lidí, kteří nemají kde bydlet, jejichž bydlení je závislé na jejich původních rodinách, v případě rozpadu rodiny se z takovýchto lidí stávají

bezdomovci. Tento problém je problémem sociální nespravedlnosti, ti, kteří dům postaví, v něm nemohou bydlet, protože nevydělávají tolik, aby si takovéto bydlení mohli zaplatit.

Dalším paradoxním problémem je problém dopravy. Díky novým civilizačním technologiím se vytváří hustá a moderní dopravní síť - množství autobusů, tramvají, metra, (MHD) + osobní auta, atd. a to vše pro to, aby lidé měli možnost co nejrychleji a nejpohodlněji se dopravit do zaměstnání. Toto vše však paradoxně způsobuje problémy s dopravou – silnice jsou ucpány, MHD přeplněno, dochází k dopravním kolapsům, a ve svém konečném efektu dochází ke zpomalení dopravy a prodlužování doby nutné k cestování.

Dále se dostáváme k problému komunikování. Dříve lidé, kteří si chtěli něco sdělit, museli se setkat nebo si napsat. V pozdějších dobách třeba telefonovali. Nyní si telefonují prostřednictvím mobilních telefonů nebo se kontaktují e- mailem. Dochází k odlidštění vztahů. Toho s kým komunikuji pomocí elektroniky, třeba nikdy neuvidím, nevím, kdo to je lidsky. Zním jen jeho e- mailovou adresu a nic víc. V současné době nám elektronická média dovolují i nakupovat, aniž bychom vyšli z domu, tzn. že už ani při nákupu nepotkám své sousedy nebo známé i v obchodě. Je to nesporně úspora času, ale ochuzení v mezilidských vztazích, v důsledku toho může mít tento způsob života i zdravotní důsledky z důvodu omezení fyzické aktivity. Elektronická média nám umožňují výběr peněz z účtu bez toho, že bychom šli do banky. Existují bankomaty, které však pomalu nebudou nutné, neboť prostřednictvím internetu a kreditní karty koupíme vše, když zadáme číslo své karty počítači.

Nyní se dostáváme k internetu – fenomén přelomu tisíciletí. Prostřednictvím internetu je možné získat jakoukoliv informaci z jakéhokoliv oboru či kouta světa. Otázkou zůstává, jestli vždy si víme rady s takovým množstvím různorodých informací a zda jsme schopni tolik informací zpracovat. Bezesporu je internet a jeho možnosti přínosem v tom, kterém oboru speciálně, ale všeobecně je nepravděpodobné, že každý jedinec se v tomto světě dokáže bez problémů orientovat, neboť lidstvo všeobecně je zahlceno množstvím informací.

Toto je však jen jedna strana věci, neboť většina lidí na světě (rozvojové země Afriky, Asie, Latinské Ameriky, cca 3,5 miliardy lidí) nemá o existenci internetu a ostatních moderních informačních technologiích ani zdání. To je další paradox moderní doby. Otázkou zůstává, zda tato většina populace, bez moderních technologií, nežije spokojeněji a šťastněji ve své “ nevědomosti ”. Je ušetřena hektiky, egoismu a stresových situací, kterým je vystavena “ civilizovanější ” část světa. Jejich život je jednodušší, přátelštější, s větším časovým prostorem k vzájemným setkáváním a spolužitím, s celkovou větší radostí ze života.

Vše, co jsem až dosud zmínil, má nesporně dopad na životní prostředí, které rozvojem moderních technologií je nevratně narušeno. Následně je vydávano

obrovské množství finančních prostředků na ochranu životního prostředí, které je ne vždy úspěšné. “ Civilizace ” sebou přináší i obavy z budoucnosti nejen kvůli narušenému životnímu prostředí, ale i proto, že se stáváme závislími na energiích (elektřina, plyn, jaderná energie a odpady z ní).

Naskytá se otázka velmi často frekventovaná: “ Co bude, kdyby...” Řešení není jednoduché ani jednoznačné, možná je i nemožné. Rozvoj technologií sebou zákonitě nese i rozvoj zbraní hromadného ničení. Zbraně chemické, biologické, jaderné.

Otázka: je tento vývoj a rozvoj technologií ve všech úrovních současného života pozitivní ? Lépe řečeno – co přináší lidstvu ? Pokrok nebo zkázu ? Jakou úlohu hraje lidský faktor a jakou náhoda ? Jsme schopni zabránit zničení modré planety ?

V závěru tohoto pojednání bych se rád – tím, co jsem uvedl výše – tj. vše, co se týká moderních elektronických médií – dostal k problému globalizace, která bezprostředně souvisí s informatikou a informatizací. Globalizace se dotýká všech sfér lidské existence a hlavně ekonomiky, politiky a v neposlední řadě i kultury. Ovlivňuje tradiční hodnoty lidského života, má vliv na uspořádání lidských společenství i v zapadlých koutech této planety. Setkáváme se s Mc Donaldy i v africké divočině, všude pijeme coca- colu, nejsme schopni a snad ani ochotni, se globalizací bránit. Celý svět je ovlivňován nadnárodními organizacemi a společnostmi, které ovládají více či méně život téměř každého jedince na světě bez rozdílu rasy, náboženství, vzdělání, atd.

Položme si nyní otázku: co to globalizace vlastně je ?

GLOBALIZACE

Globalizace jako moderní termín, který je používán v současné době velmi často , zejména v ekonomickém, politickém, ale i v kulturním vztahu společnosti, je potřeba definovat. Takže než se pokusím v mém tématu jako paradox civilizace, je asi potřeba odpovídat na otázku: “ co je to globalizace ? ”

Global : 1/ spread throughout the world : of the earth as a whole : worldwide :

the treat of global war

Globalism : 1/ the principle of the interdependence of the entire world and its peoples.

2/ concern for the rest of the world at the expense of national

self – development and self interest.

(The World book dictionary volume one A-K, William H. Nault publisher, Chicago 1994)

Globalismus podle Oskara Krejčího je: “ přístup k problémům mezinárodní politiky v celosvětovém kontextu. V teorii koncepce, která předpokládá rozhodující význam ekonomie, zvláště pak kapitalistických vztahů, vykořisťování a dominance, pro pochopení světové politiky. Někdy se tento výraz používá pro označení celosvětové zahraniční politiky mocností. ”

(Mezinárodní politika : Oskar Krejčí, Victoria publishing- Praha 1997, str. 466)

Ještě není jasné, co přesně je, jak ji definovat: asi jako trend, jehož počátku se nedohledáme. V praxi vládne nejednota, jak se ukázalo právě v Seatlu- USA.

Anarchista, ekologista nebo prostě demonstrant proti volnému trhu chápe globalizaci jako memento, jako výstrahu, která by nás měla odklonit od zhoubné strategie růstu a rozpouštění národních identit. Přitom horuje pro zcela volnou migraci a též nevnímá, že při svém boji proti unifikaci světa poslouchá stejnou unifikovanou hudbu a nosí stejný účes jako jeho spolubojovník od protinožců.

Nadnárodní, globální byznysmen chápe globalizaci jako konec bariér, které dosud komplikují obchod a ubírají mu ze zisků. Přitom vnímá jen okrajově, že rostoucí obchod skutečně čím dál více zatěžuje planetu. Jeho překvapivým spolubojovníkem je levná pracovní síla z třetího světa – i ona chce svůj díl z globálního koláče.

Politický lídr typu Billa Clintona chápe globalizaci jako volný obchod, ale zároveň zavádí pracovní standardy, aby levná pracovní síla ztratila svou konkurenceschopnost. (Země třetího světa na globusu nenejdeme ?)

Spor se dá zjednodušeně předeštířit takto. Stratégové Západu říkají: ano volnému obchodu, ne volnému pohybu pracovních sil, v globálním měřítku nelze uplatnit praxi z EU, kde panuje svobodný pohyb osob, služeb i kapitálu. (Něco na tom je. Pro představu, při zcela volném pohybu obyvatel by miliarda a čtvrt Číňanů mohla získat početní převahu ve 150 z celkem 188 členských zemí OSN. Takové úvahy se označují za fašistické, ale ekologisté ve svých projekcích zvažují ještě krajnější varianty). Odpůrci této strategie říkají: ano volnému pohybu lidí, ne volnému obchodu.

Od Egona Bondyho se tak dostáváme k Friedrichu von Hayekovi. Spor o globalizaci totiž není sporem mezi pravicí a levicí, ale sporem mezi konzervativci (jakéhokoliv zbarvení) a liberály. Ti první nesnášejí změny (“ každá změna je jen k horšímu”). Ve své vyhroceně pravicové podobě se vyžívají v boji proti kontaminaci rasy, národa, víry či jazyka, ve své vyhroceně levicové podobě pak všemu nadřazují boj proti kontaminaci přírody, krajiny, potravin či genofondu. Ti

druzí se změnami počítají. Patří k ironii dějin, že na barikádách vstupu do třetího tisíciletí se zhusta střetávají konzervativci obou směrů.

(Respekt – 13. – 19.12. 1999)

Podle zastánců globalizace, “jako by mezinárodní dělba práce”, to Egon Bondy ironicky srovnává, vysvětluje a říká :

“ Globalizace je nám servírována jako všelék, jako jediná možná, dokonce jako

nejlepší myslitelná perspektiva. Někteří dokonce zaměňují globalizaci s tím, čemu se kdysi říkalo mezinárodní dělba práce. Že stačí globalizaci jenom dodat určitá sociální hlediska a že už by to byl skoro program podobný přechodu k socialismu nebo k nějaké jiné, prý spravedlivější formě společnosti, že globalizace bude schopna racionálními způsoby vyřešit například i demografickou problematiku, že jednou ze stránek globalizačního procesu by bylo i ekologické hospodaření s planetou, že vytvoří opravdu globální trh, takže všichni budeme zahrnuti dostatkem zboží, že to bude oživení ekonomiky s volností pohybu obyvatel kdekoliv, kamkoliv, kdykoliv.”

Abychom rozuměli podstatě globalizace, musíme prý vnímat změnu výrobního způsobu a vztahy třídy proletariátu a kapitalistů, podle něj cituji :

“ Došlo ke změně výrobního způsobu, k tak zásadní proměně technologie, že proletariát jako třída ztratil nosnou ekonomickou základnu, protože proletáři byli lidé, kteří nevlastnili nic než svoji vlastní pracovní sílu. Proletariát není definován podle míry své chudoby, ale podle toho, jaký je jeho vztah k výrobním prostředkům. Jenže ona zanikla i kapitalistická třída, kapitalisté. Dlouho jsme si toho nevšimli, oni to také nijak nahlas nevyhlašovali, že přestali existovat. Podle všeobecně uznávaného klíče vlastnictví je totiž dnes vlastníky výrobních prostředků velmi nepočetná skupina, která nepředstavuje kapitalisty, ale finanční oligarchii. Tato finanční oligarchie byla americkými žurnalisty spočítána na 40 000 fyzických osob. I s příbuznými to je řekněme milión lidí – přitom nás je už víc jak šest miliard. Podle sociologických definic to je oligarchie. A vlastní 80 procent bohatství celé planety. Tak na co by ten finanční oligarcha, který má finanční trh pod palcem, takže mu nehrozí bankrot, proč by stavěl někde pracně nějaké továrny pro další stovky, milióny dělníků – třeba v Africe a v Indii, i když tam má lacinou pracovní sílu – a pro ně vyráběl zboží, kteří oni koupí.”

(Právo, 6.1. 2000)

Na rozdíl od klasického kapitalismu, který potřeboval hodně pracovní síly k zaměstnání a na prodej svých výrobků, moderní finanční oligarchie zajišťuje svojí míru zisku automatizací výrobní technologie, aniž by rozšiřoval počet pracovních

příležitostí. Nejen to , ani nepotřebuje hledat místa, kam by se mohlo prodat jeho zboží, protože díky internetu obrátí na zeměkouli v investicích každých 24 hodin 1600 miliard dolarů. Přitom v bankách – v hotovosti – leží 650 miliard dolarů.

(Egon Bondy – Právo ,6.1. 2000)

V současné době lze dosáhnout zisků daleko jednodušeji finančními operacemi, proto se dělá největší část investic mezi nejvyspělejšími zeměmi, např. z Japonska do Německa, z Německa do Japonska, atd. Vyplývá z toho, že redukovat trh, snížit počet pracovních sil a nahradit je moderními technologiemi je pro současnou oligarchii naprosto jasným programem.

Výše citovaný Egon Bonda říká : “ Dnešní finanční oligarchie je početně neobyčejně slabá. Nemá k dispozici jiné mocenské nástroje, než jsou žoldnéři, které si najme v tom kterém v té době momentálně vojensky nevyzbrojeném státě. Dneska to jsou Spojené státy, zítra to může být Japonsko, později kdovíkd. Oni sami ti oligarchové svůj vlastní stát nemají, vlastní armádu nevydržují, proč by to dělali. Z toho ovšem plyne, že jejich způsob manipulace a řízení všeho, jak ekonomiky, tak politiky, je mafiánský.

Mafie... To už není ta primitivní sicilská klanová vendeta a pracuje s čistými penězi. V první řadě tuto organizační strukturu, která dnes řídí světovou ekonomiku, zajímá zábavní průmysl, pak zbrojní průmysl a samozřejmě nafta.”

Jí stačí podepsat kus papíru, za krátkou dobu jsou ekonomické fungující země jako jsou Singapur, Malajsie nebo Jižní Korea , na lopatkách. Hned jsou tam zastaveny výrobní kapacity, které představují obrovské investice a jsou schopny podávat ohromný hospodářský efekt, ale přijdou tam o práci milióny lidí.

Podle Bondy, ústavní zákony jednotlivých států, které by odporovaly zájmům MAI (Mezinárodní dohoda o investicích) musí být zrušeny. To jsou např. zákony na ochranu životního prostředí, na ochranu potravin, dokonce se uvažuje o tom, že se to bude týkat některých práv a společenských svobod.

Jak to všechno měnit k lepšímu : Světová revoluce ?

V 90. letech lidstvo vstoupilo do úplně nové fáze společenského vývoje, a to celá struktura společnosti, a to politické struktury a vlastnické struktury ekonomické.

Jestli je dneska 27 nadnárodních společností a vývoj bude spočívat tam, říká Egon : “ vzniká problém, který lidstvo nemůže bránit ve smyslu přežití, protože cílem globální strategie finanční oligarchie je v první řadě globální genocida . ”

(Salon, 6.1. 2000)

Pokračuje a říká : “ globalizace nám nutí jíst otrávenou potravu, pít otrávenou vodu, dýchat otrávený vzduch, dělá z nás nezaměstnaný a to je zlé. Globalizace nám bere kultivovaný život, protože nahrazuje sebekultivaci vnucovanou zábavou.

Koncentrovaný finanční kapitál v rukách skupiny lidí (oligarchie) vytvoří lidstvo na slušné životní úrovni. Ti malí, střední kapitalisté už nebudou mít šance napřežití. Budou sežírány velkými oligarchiemi. Nebude to hladce. Nebude to demokratické samosprávné, ale pod tvrdou diktaturou té úzké oligarchie, která bude mít za sebou armádu vysoce placených bezprostředních sloužících manažerů, vůdců generality, pak se lidé budou mít dobře. Ale, aby měl možnost a právo projevit svá skutečná přání a potřeby se bude dbát, protože jsou masmédia, aby mohly manipulovat s jeho vědomím, bude postaráno i o jeho volný čas. Bude to retardace myšlenkového, intelektuálního, kulturního a duchovního vývoje lidstva. (viz Bondy 6.1.00.- Právo)

V éře globalizace hraje roli jedině to, aby byl co nejrychleji vytvořen prostor bez překážek pro tržní hospodářství, všude po celém světě. Odmítá a vylučuje všechno co nepřinese zisk, tak se určité věci a hodnoty oslabují a mizí bez ohledu na jejich užitečnost pro člověka, např. znečištění ovzduší, nedbalost na životní prostředí vůbec.

Veškerý moderní vědecký vynález a pokrok je nasměrován na jediný cíl – na zdokonalování mechanismu, které slouží k ovládnutí světa. Za účelem především a hlavně zisku. Všechno ostatní, co se na zisk napojuje je vedlejší a nedůležité. Tento trend musí měnit k prospěchu lidský rod. Musí přijít něco úplně nového na základě zkušenosti velkých lidských mas v dnešním světě v rozsahu celosvětovém. A první takový náznak toho, co by to mohlo být, se možná ukázal loni v americkém Seatlu v těch obrovských demonstracích u příležitosti jednání světové obchodní organizace. Tam se na ulicích ocitly pohromadě různé společenské vrstvy. Mohlo by vyrůst do nové formace, která – dá-li se výrazně do pohybu – bude schopná fatální vývoj zastavit – “ Světovou revolucí ”.

Prezident Václav Havel v novoročním projevu charakterizoval dnešní svět ve varovném stavu – takzvanou globalizací – “... svět se přitom téměř závratnou rychlostí...” globalizuje, což znamená, že naše planeta je stále rychleji pokrývána povlakem jediné civilizace : stává se jednotným a elektronicky propojeným informačním, komunikačním, finančním i obchodním prostorem, jímž se rychlostí světla šíří nejen zprávy, ale i miliardy dolarů, kulturní hodnoty i pahodnoty, dobré i špatné životní postoje. ”

Je to rozporuplný proces, vyvolává spoustu nových společenských rozporů. Rozmnožuje konflikt kultur, civilizačních tradic a různých etnik, které chtějí obhájit své tradice. Městské aglomerace, do nichž rozvoj civilizace nutně stahuje lidstvo. Ničí přirozená a přirozeně odhalená lidská společenství a tím i přirozeně nástroje mravní společenské sebekontroly – což vede k dalšímu růstu kriminality.

Globální obchod a stále se sofistikovanější technikou umožňuje nečekaný rozvoj organizovaného mafiánského zločinu a terorismu.

Globalizované a integrující se se gigantické nadnárodní korporace mají stále větší vliv na politiku států i mezinárodních organizací a ohrožují volnou hospodářskou soutěž. Bohaté státy usilují o maximální otevřenost trhu chudých zemí, ale samy své trhy uzavírají.

Prezident Havel říká : “ není dobré, když tři nejbohatší lidé světa mají majetek v hotovosti víc než nejchudší státy se stamilióny (rozvojové země se 600 milióny) mnohdy hladovějících obyvatel.

Jak naznačuje list Financial Times : v rozvojových zemích žije asi 3,5 miliardy lidí a z celosvětových příjmů na ně připadá sotva pětina. Rozdíl v příjmech na hlavu, který před sto lety mezi prvními a posledními činil desetinásobek, se dnes vyšplhal na šedesátinásobek.

(Právo- 31.01. 2000) pozn.: první se rozumí – bohaté země.

Je to normální ?

Copak to může nakonec dobře dopadnout ? Když v takovém nespravedlivém světě ani zasloužilý “ šaman ”informačních dálnic– “Bill Gates, neodolá okázalé spotřebě ? A své rodinné sídlo za 100 (s bazénem za 6,5) miliónů dolarů rozloží na 4200m2 obytné plochy ?”

(Právo- 4.1. 2000)

Horší je to, že gigantické nadnárodní korporace mají stále větší vliv na politiku států i mezinárodních organizací. Profesor Jeffrey E. Garten (Yale school of Management), říká : “ že u megaspolečností stojí takřka nad zákony.” A, že “ jejich finanční moc jim dovoluje neutralizovat ty, kteří hledají u soudů ochranu.”

Clinton v Davosu zdůraznil, že nelze ignorovat protesty těch, kdo se cítí být globalizací ohroženi. Zároveň ale vyzval rozvojové země, aby přestaly odmítat liberalizaci světového obchodu. “ Představa, že nám všem bude lépe, bude-li obchod méně svobodný a více spoutaný pravidly, je zásadně chybná,” řekl s tím, že USA jako země obzvláště profitující z globalizace jsou si vědomy povinnosti přispět k rozvoji světového hospodářství. Vyzval EU, aby přispěla ke spravedlivějším podmínkám globalizace tím, že bude ochotna jednat o svých subvencích pro zemědělství.*

*(Právo- 31.1. 2000)

Toto všechno ukazuje, jak jsme už zmínili v předchozích odstavcích, že státní moc je na straně bohatých a ekonomicky mocných.

Záleží vůbec globalizátorům na lidském blahobytu ? A nebo pouze jen na svých, co největších možných ziscích ? Co by na to řekl francouzský filozof Emmanuel Lévinas ? Podívejme se alespoň z malé části na jeho výklad mezilidských vztahů.

ETIKA A VZTAH DVOU LIDÍ V POJETÍ EMMANUELA

LÉVINASE

Francouzský myslitel Emmanuel Lévinas uchopil téma mezilidských vztahů a jejich etiky naprosto originálním a svébytným způsobem. Svým pojetím filozofie, která staví etiku na první místo, udělal svým způsobem průlom do myšlení obecně. Pokusil se odmítnout pevně zakořeněný postulát autonomie mého já a postavil nad něj Druhého člověka jakožto někoho důležitějšího než jsem já a někoho, kdo má přede mnou přednost. Se svým myšlením přišel navíc v době, která se otrásla pod nebývalými hrůzami druhé světové války. Lévinasova filozofie je především výzvou 20. století, které v otázce lidského utrpení došlo v některých případech až do krajních mezí a jehož konec je charakterizován jistou krizí mezilidských vztahů.

Ústřední bod jeho myšlení leží v tezi, že metafyzika, která je etikou, a která začíná ve vztahu k Druhému, předchází ontologii. V této souvislosti je třeba uvést problém jinakosti a vztah Stejného a Jiného. Vychází je Já, které vstupuje do vztahu vůči Jinému. Já, které se ukazuje jako Stejný, se identifikuje pobytem ve světě. Naproti tomu jiný, který omezuje můj egoismus v neomezeném osvojování si světa, je Druhý člověk. Absolutně Jiný je Druhý.*

*(Lévinas,E.: Totalita a nekonečno. Oikoymenh.Praha,1997.str.24)

Prvotnost etiky je u Lévinase vztah člověka k člověku. Základem tohoto vztahu je právě ten Druhý. Tento vztah se uskutečňuje tváří v tvář a jeho základem je rozmluva. Etický vztah se podle Lévinase definuje tak, “ že eliminuje všechny významy, jichž by mohl nabýt bez vědomí těch, kdo se v tomto vztahu nacházejí.”*

*(Lévinas,E.: Totalita a nekonečno. Oikoymenh.Praha,1997.str.63)

Druhý je absolutně jiný, je to někdo, nad kým nemohu mít moc, nemohu ho nijak ovládnout, vlastnit nebo s ním disponovat jako s majetkem. Lévinas se v této koncepci etiky staví proti tradiční filozofické tradici. Mravnost se nezakládá na rozumné a svobodné vůli Já, ale na možnosti přijmout Druhého tak, aby měl přednost přede mnou neboli podříditi vlastní svobodu Druhému. Doslova říká :”Cizota Druhého – jeho neredukovatelnost na Mne, na mé myšlenky a na mé vlastnictví – se děje jako zpochybnění mé spontánnosti, jako etika.”*

*(Lévinas,E.: Totalita a nekonečno. Oikoymenh.Praha,1997.str.28)

Absolutně Jiný se mi zjevuje jako tvář Druhého. Vztah tváří v tvář a otázka tváře vůbec je u Lévinase velice důležitá a zaujímá u něj velmi význačné místo. Tvář druhého nemohu zrušit tak, jako ruším jinakost věcí, nemohu ji uchopit ani pochopit, obsáhnout ani se jí zmocnit. Distance vztahu tváří v tvář je neredukovatelná a nezrušitelná. Právě tvář Druhého člověka, setkání tváří v tvář, před námi rozevírá onu etickou dimenzi. Lidská tvář se sama vzpírá mému vlastnění, nikoli však svou

silou a tvrdostí, nýbrž svou zranitelností a bezbranností. Tvář Druhého se dovolává navázání vztahu, který není založen na moci, ale ve kterém je Druhý důležitější než Já.

Vzájemný vztah dvou lidí není reciproční, rovný, ale “asymetrický”* v tom smyslu, že Druhý se ve vztahu zpřítomňuje jako absolutní a neredukovatelný. Do takového vztahu nevstupuji jako rovný s rovným, ale s vědomím, že ten Druhý mne převyšuje. Druhého musím přijímat v celé jeho autentičnosti bez ohledu na to, jak on přistupuje ke mně.

*(Lévinas, E.: Totalita a nekonečno. Oikoymenh. Praha, 1997. str. 190)

V duchu Lévinasovy metafyziky se nese i jeho pojetí svobody a odpovědnosti. Podle Lévinase není existence ve skutečnosti odsouzena ke svobodě, ale je jako svoboda ustanovená. Druhý nestaví svou svobodu proti mé, nýbrž vyzývá ji svým slovem, problematizuje ji. Přijetím Druhého uvádím svou svobodu v pochybnost. Takovou svobodu nazývá Lévinas “nesnadnou”. “Uskutečňuje se ve studu, v němž svoboda, jež se odhaluje ve vědomí studu, se současně v tomto studu ukrývá.”*

*(Lévinas, E.: Totalita a nekonečno. Oikoymenh. Praha, 1997. str. 69)

Vstřícné přijetí Druhého předpokládá, abychom použili Lévinasovu terminologii, vědomí mé nespravedlnosti, stud, který za sebe cítí svoboda. Mravnost podle Lévinase začíná tam, kdy svoboda místo toho, aby se ospravedlňovala, se cítí násilná.

S otázkou svobody úzce souvisí odpovědnost. Ta se ovšem také u Lévinase radikálně liší od tradičního pojetí, kdy je odpovědnost založena na svobodné volbě toho, kdo se rozhodne být odpovědný za Druhého. Lévinas vnímá odpovědnost jako nekonečnou. Je to odpovědnost za všechno a za všechny, která je založená na vyvolení. Člověk je vyvolen k tomu, aby byl odpovědný. Tato odpovědnost předchází jeho rozhodnutí i jeho svobodě. Je to odpovědnost, kterou jsem si nezvolil já, ale která si zvolila mne.*

*(Chalierová, C.: O filosofii Emmanuela Lévinase. Ježek. Praha, 1993.)

Specifika Lévinasovy etiky a vztahu k Druhému je třeba hledat již v jejích metafyzických kořenech. Tento přístup k mezilidským vztahům pramení z tradičního židovského myšlení a jeho vztahu k lidské jedinečnosti. Židovské myšlení klade důraz na exteriorizaci Jiného vůči Stejnému a zachování absolutní distance mezi nimi, zatímco evropská tradice již od antiky usiluje o nalezení jednoty a poznání všeho jsoucího, a snaží se tudíž – řečeno Lévinasovými slovy – Jiné převést na Stejné. Lévinas dále odmítá pojetí pevně ukotveného autonomního jedince, kdy veškeré jeho jednání a myšlení vychází z jeho svobodné vůle, jež evropská filozofie klade na nejvyšší příčku hodnot. Na druhou stranu hebrejská tradice staví na první místo Druhého s jeho svobodou, která vyzývá a volá a jedinečnost každého jedince tkví v odpovědi na tuto výzvu.

Lévinasovo pojetí jedinečnosti vnáší zcela novou dimenzi do mezilidských vztahů. S tím souvisí i otázka odpovědnosti a svobody. Člověk je povolán k tomu, aby byl zcela odpovědný. Tato odpovědnost předchází jeho svobodě. Jeho odpovědnost tedy nezávisí na jeho libovůli, ale je to odpovědnost nekonečná za všechno a za všechny.

Lévinasovo pojetí etiky a mezilidských vztahů není výzvou jen tomuto století, ale celému dalšímu vývoji lidstva. Neboť má-li nastat celková obroda mezilidských vztahů, kde jinde by měla začít, než právě v odpovědnosti druhého.

Na závěr bych shrnul to, co jsem naznačil na předchozích stranách.

Lidé v méně civilizovaných oblastech jsou všude navzájem k sobě hodní, vstřícní, spolehliví. Čím dál se blížíme k civilizaci, to znamená z venkova do velkého města, tím horší je vztah mezi lidmi. Asi není potřeba hodně vysvětlovat proč, neboť hned na začátku jsem se pokusil o tom psát.

Ten paradox je v tom, že čím bližší je osídlenost lidmi a žijí spolu dohromady, tím hůře se znají. A technika a výsledky vědeckých poznatků místo, aby sloužily a usnadnily život člověka (to byl účel většiny tvořivé práce těch znalců – vědců), technologie se stává naopak ovladačem člověka. Člověk je v současné době ten, který je ovládán moderní vědou. Teď už člověk nemůže samostatně (bez pomoci technologie) udělat věci, které potřebuje každodenně k životu. Dokonce je globalizován globalizací.

Co dál člověče ?

Literatura :

Články z novin : Právo

Respekt

E. Lévinas : Totalita a nekonečno (Esej o exterioritě), Oikoymenh, Praha 1997

Oskar Krejčí : Mezinárodní politika, Victoria publishing, Praha 1997

Slovník : The world book dictionary, William H.Ault publishers,Chicago
IL.60661,1994.

Zygmunt Bauman : Globalizace

Důsledky pro člověka

Mladá fronta 1999